

Okruhy ke státní závěrečné zkoušce

Název studijního oboru	Sociální práce a penitenciární péče
Kód studijního oboru	7502R024
Typ studia	bakalářský
Forma studia	kombinovaná
Specializace	Sociální práce Penitenciární péče
Platnost od	1. 11. 2020

Teorie a metody sociální práce a sociální politika

a) Teorie a metody sociální práce

1. Teoretické vysvětlení pojmů sociální práce a pojmů souvisejících; cíle, význam a specifika sociální práce v soudobé společnosti, sociální kontext, sociální systém. Vazba sociální práce na sociální politiku, problematika sociálních služeb.
2. Sociální práce jako profese a jako pomáhající profese. Profesní etika, etické problémy a dilemata, etický kodex. Kvalifikační a osobnostní nároky sociální práce, role sociálních pracovníků. Příklad a rozbor konkrétní situace v sociální práci z etického hlediska.
3. Historie sociální práce v Evropě, v euroamerickém kontextu a v ČR. Historie role sociální práce, osobnosti historie, vývoj pohledu na cílové skupiny sociální práce. Filosofická a sociokulturní východiska soudobé sociální práce v Česku.
4. Terénní sociální práce – přirozené prostředí klienta, cílové skupiny. Nízkoprahové služby, kontaktní práce, práce s komunitou a na sociálních sítích. Specifický a nesespecifický streetwork. Kompetence streetworkera. Typizace situací ve streetworku.
5. Sociální práce s komunitou – vymezení pojmu komunita, sociologické pojetí komunity, modely komunitní práce. Projektování sociální práce v komunitě, komunitní práce, komunitní péče, komunitní vzdělávání.
6. Supervize v sociální práci. Supervize jako nástroj řízení a řízení kvality sociální práce. Požadavky na aktéry a proces supervize. Vybrané techniky supervize s ohledem na konkrétní supervizní zakázku. Bálintovská skupina.
7. Krizová intervence jako specifická metoda sociální práce. Cílové skupiny (včetně typologie krize) a limity krizové intervence. Způsoby řešení vybrané krizové situace prostřednictvím krizové intervence face-to-face, případně telefonické.
8. Poradenství jako metoda sociální práce. Osobnost poradce, vybrané typy poradenských situací. Praktická ukázka vedení efektivního poradenského rozhovoru. Vybrané modely poradenství, např. poradenství dluhové, pro pozůstalé, občanské apod.
9. Probace a mediace v sociální práci. Cílové skupiny probace a mediace. Praktické pojednání sociální situace, která je vhodným objektem působení mediace v sociální práci či v sociálních službách.

10. Psychohygienu pracovníků v pomáhajících profesích, prevence stresu a syndromu vyhoření, role efektivní komunikace. Praktický návrh preventivního programu pro vybranou cílovou skupinu pracovníků v sociálních službách. Stress-management, time-management.
11. Metody a techniky sociální práce, metodika práce s klientem, anamnestický a diagnostický model, individuální plánování. Vysvětlení vztahu mezi teoriemi a metodami sociální práce v každodenní praxi sociálních pracovníků.
12. Význam a role sociální anamnézy, sociálního šetření a depistáže v jednotlivých modelech sociální práce: psychodynamickém, kognitivně-behaviorálním, humanistickém a systemickém. Praktická část: návrh způsobu realizace anamnézy s uživatelem služby.
13. Teorie sociální práce – psychodynamické teorie a jejich význam v samostatných teoriích sociální práce v USA (Richmond, Hollis, Perlman...). Praktické aplikace psychodynamiky v současné sociální práci.
14. Teorie sociální práce – behaviorální, kognitivní a kognitivně behaviorální přístupy v sociální práci. Praktická ukázka technik sociální práce s klientem, založených na technikách práce v KBT.
15. Teorie sociální práce – humanistické a systemické přístupy. Praktický příklad řešení problému klienta optikou Rogeriánskou a optikou systemickou.
16. Teorie sociální práce – vybrané koncepty soudobé teorie sociální práce – antiopresivní a antidiskriminační přístupy, deinstitucionalizace a transformace, destigmatizace a obecné přístupy v sociální práci.

b) Sociální politika

1. Sociální politika jako věda – předmět, cíle, funkce, principy, nástroje. Vztah sociální politiky k sociální práci a ostatním vědám. Vztah sociální a hospodářské politiky, makrosociální a makroekonomická dimenze sociální politiky.
2. Lidská práva a historie sociální politiky (geneze sociálních a lidských práv, geneze sociálně politických idejí a institucí), legislativa v oblasti lidských práv v ČR, EU a ve světě. Lidská práva z pohledu historického a optiky dnešního světa, dětská práva, práva různých cílových skupin (osoby se zdravotním postižením, pacienti, osoby s Alzheimerovou chorobou, pečující apod.), národní a nadnárodní organizace v oblasti lidských a sociálních práv.
3. Základní pojmosloví sociální politiky – sociální subjekty a objekty, sociální rizika, sociální události a životní události, sociální problém, životní minimum, sociální a existenční minimum, záchranná sociální síť...
4. Chudoba a sociální vyloučení jako klíčové koncepty sociální politiky – druhy chudoby, měření chudoby, příčiny a následky chudoby a sociálního vyloučení, prevence vzniku chudoby a sociálního vyloučení. Nástroje sociální politiky v oblasti chudoby a sociálního vyloučení – komunální, národní a nadnárodní dokumenty související s chudobou a sociálním vyloučením.
5. Sociální stát – charakteristika, vývojové etapy, příčiny vzniku a krize, projevy těchto fází sociálního státu, současný stav. Typologie sociálního státu a sociálních politik podle Titmuse a Esping Andersena.
6. Zdravotní politika – cíle, principy, funkce, nástroje, zdravotní péče, zdravotní pojištění, sociální události spojené se poruchou zdraví či s nemocí, systémy zdravotní péče a financování zdravotnictví v ČR a ve světě. Komunální, národní a nadnárodní dokumenty zdravotní politiky.

7. Bytová politika – cíle, funkce, principy, bytové systémy a modely, nástroje, transformace bytové politiky, sociální bydlení, organizace bytové politiky – orgány státní správy a samosprávy. Komunální, národní a nadnárodní dokumenty bytové politiky a sociálního bydlení.
8. Rodinná politika – cíle a funkce, subjekty a objekty rodinné politiky, nástroje. Vývoj v ČR a ve světě, transformace, typologie rodinných politik, ukazatele rodinné politiky v ČR a EU. Trendy v rodinné politice v ČR a ve světě. Komunální, národní a nadnárodní dokumenty rodinné politiky.
9. Vzdělávací politika – obsah, cíle, funkce, principy, vývoj, rysy, subjekty, financování vzdělávací politiky, přístup ke vzdělání v ČR a v EU, vzdělávací systém ČR. Komunální, národní a nadnárodní dokumenty vzdělávací politiky.
10. Politika zaměstnanosti – trh práce, aktivní a pasivní politika zaměstnanosti, služby zaměstnanosti, státní správa a samospráva, subjekty na trhu práce. Nezaměstnanost versus zaměstnanost. Nezaměstnanost – druhy, typy, důsledky. Míra nezaměstnanosti a její výpočet. Aktuální trendy v politice zaměstnanosti, legislativní podklady, projekty. Osoby znevýhodněné na trhu práce – jejich postavení, trendy, nástroje. Národní a nadnárodní organizace podílející se na politice zaměstnanosti. Komunální, národní a nadnárodní dokumenty politiky zaměstnanosti.
11. Protidrogová politika – koncepce, úrovně – obec, kraj, stát. Koordinace, financování, institucionální a legislativní zajištění, harm reduction. Komunální, národní a nadnárodní dokumenty související s protidrogovou politikou.
12. Evropská sociální politika – dimenze, současné trendy a problémy, harmonizace a integrace systémů sociální politiky v rámci EU, sociální instituce, správa, legislativní normy. Evropský sociální fond – funkce, význam.
13. Politika sociálního zabezpečení – principy a funkce, cíle, správa. Financování sociálního zabezpečení – přístupy a principy. Úroveň sociálního zabezpečení – věcný a osobní rozsah, obsah. Historie sociálního zabezpečení – legislativní a institucionální vývoj v ČR.
14. Systémy (pilíře) sociálního zabezpečení – sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc – funkce, nástroje, způsob financování, vývoj a perspektiva, organizace a správa sociálního zabezpečení.
15. Nemocenské pojištění – legislativa, principy, okruh pojištěných, pojistné dávky, organizace a správa nemocenského pojištění.
16. Důchodové pojištění – legislativa, základní pojmy – doba pojištění, náhradní doba pojištění, důchodový věk, věk odchodu do důchodu, základní a procentní výměra. Druhy důchodů – včetně předdůchodů a předčasných důchodů. Organizace a správa důchodového pojištění, doplňkové penzijní systémy, penzijní a důchodová reforma.
17. Státní sociální podpora – legislativa, základní pojmy, dávky – druhy, nárokovost, organizace a správa státní sociální podpory. Dávky péčovské péče – legislativní ukotvení, filozofie dávek, principy, druhy dávek.
18. Sociální zabezpečení v rámci EU – orgány a organizace, koordinace systémů sociálního zabezpečení, principy koordinace, rozsah koordinace – věcný, územní, osobní.
19. Sociální pomoc/péče – legislativa, základní pojmy, organizace a správa sociální pomoci/péče, dávky a řízení v sociální pomoci/péči.

20. Sociální služby – vymezení pojmu, legislativní zakotvení, komplexnost, druhy, formy, rozsah. Registrace a inspekce sociálních služeb, registr sociálních služeb. Společenská odpovědnost zařízení sociálních služeb. Financování sociálních služeb včetně souvislosti s 3. pilířem sociálního zabezpečení.
21. Sociální služby a standardy kvality – základní ideje jejich vzniku, souvislost s legislativou, zavádění SQSS do praxe. Problematika hospitalismu a závislosti na sociální službě – přístupy k péči a podpoře uživatelů. Transformace a deinstitucionalizace sociálních služeb – české a zahraniční zkušenosti. Institucionalizace a deinstitucionalizace sociální práce jako procesy legitimizace sociálních služeb. Kritika pobytových zařízení a perspektivy vývoje v ČR a EU. Pojem sociální past a její souvislost se sociálními službami.
22. Aktuální trendy sociální politiky v ČR, EU a ve světě. Sociální reforma. Osobnosti sociální politiky v ČR a v zahraničí a jejich přínos pro sociální politiku.

Právní disciplíny

1. Právo – pojem, objektivní, subjektivní; hmotné, procesní; veřejné, soukromé; právní odvětví; právní systém, právní řád. Právní norma dispozitivní a kogentní. Prameny práva: druhy pramenů; právní předpis (Sbírka zákonů, platnost, účinnost, působnost, právní síla), normativní právní smlouva, soudní precedens, právní obyčej.
2. Občanské právo hmotné – pojem, systém, prameny, předmět právní úpravy, prvky občanskoprávních vztahů, vznik, změna a zánik občanskoprávních vztahů, závaznost ustanovení Občanského zákoníku. Právní skutečnosti v občanském právu – pojem, druhy; lhůty.
3. Úprava rodinného práva v občanském zákoníku – pojem, předmět, prameny. Manželství – pojem, vznik, formy uzavření; příslušný orgán, prohlášení snoubenců, oddávající, svědci, právní následky uzavření; zánik manželství. Nezletilé děti – úprava poměrů, společná a střídavá výchova, úprava styku. Vzájemná práva a povinnosti rodičů a dětí; rodičovská zodpovědnost; další práva a povinnosti rodičů; práva a povinnosti dítěte.
4. Sociálně-právní ochrana dětí (SPOD) – pojem, základní zásady, organizace a správa ve věcech SPOD. Opatření SPOD, prevence, poradenství, výchovná opatření, opatření na výchovu dětí, svěření dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů. Dávky pěstounské péče.
5. Náhradní péče o dítě – pojem, osvojení, pěstounská péče, svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, poručenství, opatrovnictví. Výživné – pojem, forma; promlčení, započtení, rozsah, jednorázové plnění, řízení o výživném; vzájemná vyživovací povinnost mezi rodinnými příslušníky.
6. Společné jmění manželů (SJM) – pojem; zákonný rozsah; závazky; změny rozsahu SJM; vznik SJM; užívání, plnění závazků za SJM; zánik SJM.
7. Fyzická osoba – pojem; právní osobnost a svéprávnost; právnické osoby – pojem; skupiny podle NOZ; vznik; právní osobnost.
8. Věcná práva, vlastnické právo, ochrana vlastnického práva, držba. Zástavní právo. Věci: movité a nemovité, věci určené druhově či jednotlivě, součást věci, příslušenství věci.
9. Odpovědnost za škodu – pojem, prevence, předpoklady vzniku, okolnosti vylučující protiprávnost, obecná odpovědnost, náhrada škody. Závazkové právo – pojem, závazek, pohledávka, nárok, dluh, věřitel, dlužník. Vznik, zajištění závazků, zánik závazků. Jednotlivé typy smluv – kupní; darovací atd.

10. Občanské právo procesní – pojem civilní proces, právní úprava, druhy řízení, vykonávací.
11. Soudy – pravomoc, příslušnost, vyloučení soudců a dalších osob, účastníci. Sporné řízení – pojem, žaloba, dokazování, rozhodnutí, právní moc a vykonatelnost, opravné prostředky, výkon rozhodnutí.
12. Trestní právo – pojem, právní úprava, hmotné, procesní, účel, základní zásady trestního práva hmotného. Prameny trestního práva.
13. Trestní odpovědnost – pojem, trestný čin – druhy, skutková podstata trestného činu, okolnosti vylučující protiprávnost činu.
14. Trestní sankce – pojem, druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání. Tresty a ochranná opatření.
15. Trestní právo procesní – pojem, prameny. Trestní řízení – subjekty trestního řízení, stádia trestního řízení, rozhodnutí v trestním řízení a opravné prostředky proti nim. Soudnictví ve věcech mládeže.
16. Sociální zabezpečení – pojem, právní úprava, prameny. Důchodové pojištění – pojem, právní úprava, pojištěnci, dávky – starobní důchod a předčasný starobní důchod, invalidní důchod, vdovský a vdovecký důchod, sirotčí důchod.
17. Sociální zabezpečení – Nemocenské pojištění – pojem, právní úprava, pojištěnci, vznik, zánik a přerušování pojištění. Dávky z nemocenského pojištění – pojem, podmínky nároku na dávku, náhrada mzdy, platu nebo odměny z dohody o pracovní činnosti při dočasné pracovní neschopnosti.
18. Zdravotní pojištění – pojem, právní úprava, pojištěnci. Vznik a zánik zdravotního pojištění, práva a povinnosti, plátců.
19. Státní sociální podpora – pojem, právní úprava, osoba oprávněná, příjemce dávky, dávky. Životní a existenční minimum. Pomoc v hmotné nouzi – pojem, právní úprava, hmotná nouze, oprávněná osoba, dávky.
20. Sociální služby a sociální pomoc – pojem, právní úprava, příspěvek na péči, druhy, formy, poskytovaná činnost. Sociální péče o těžce zdravotně postižené občany z pohledu práva – pojem, právní úprava, druhy dávek.

Specializace Penitenciární péče

Penitenciární a postpenitenciární sociální práce

1. Metody forenzní psychologie – teoretické výzkumné postupy (analýza, syntéza, abstrakce, srovnání), empirické výzkumné postupy (pozorování, experiment, explorační metody, tj. rozhovor a dotazník, psychologická analýza produktů činnosti).
2. Osobnost pachatele trestního činu – faktory formující osobnost pachatele trestných činů, kriminální motivace, rozhodovací proces pachatele, typologie pachatelů, recidiva.
3. Soudní psychologie (osobnost soudce, soudcovské rozhodování, svědek, obžalovaný, oběť, soudní znalec).
4. Úkoly a role penitenciárního psychologa při stanovení programu zacházení, řešení konfliktů, poradenská činnost vězňům i personálu.

5. Specifické poruchy osobnosti v penitenciárním prostředí. Manifestace poruchy osobnosti, možnosti odborného zacházení a terapeutického ovlivnění.
6. Sebevražedné jednání v penitenciárním prostředí. Etiologie, motivace, projevy, možnosti terapeutického ovlivnění, multidisciplinární spolupráce specialistů.
7. Užívání psychoaktivních látek v penitenciárním prostředí. Možnosti odborného zacházení a terapeutického ovlivnění.
8. Norma a normalita. Sociální deviace a sociální patologie. Biologické, psychologické a sociologické teorie sociální patologie.
9. Etopedie (předmět, cíl a vývoj; postavení etopedie v soustavě speciálně pedagogických věd a vztah k jiným vědám a k sociální práci; základní etopedická terminologie).
10. Systém speciálních výchovných zařízení (preventivních a represivních) – rozdělení podle věku osob, charakteristika jednotlivých zařízení, umístování a přemístování ohrožených jedinců v rámci jednotlivých výchovných zařízení a věznic.
11. Typy věznic. Vnější a vnitřní diferenciací odsouzených. Metody, techniky a nástroje sociální práce uplatňované v penitenciární praxi, hodnocení rizik (SARPO) při práci s odsouzenými, práce s trestnou činností.
12. Sociální práce v postpenitenciární péči, práce s trestnou činností a způsoby vyrovnání se s obětí. Možnosti a limity. Problematika reintegrace propuštěných vězňů. Význam sociálního a rodinného zázemí.
13. Postpenitenciární praxe: participace externích subjektů, které navazují v rámci kontinuální sociální práce na práci specialistů ve věznicích.
14. Viktimologie jako věda o oběti. Základní pojmy viktimologie. Klasifikace oběti. Péče o oběti trestných činů. Viktimologie v penitenciární praxi. Role sociální práce a sociálních pracovníků.
15. Ochranná opatření, tresty nespojené s odnětím svobody. Možnosti, meze a hlavní problémy jejich ukládání a realizace.
16. Penologie jako věda o trestu a trestání. Vývoj penologie, penitenciární systémy. Význam pro sociální práci.
17. Vztah penologie k ostatním vědám. Předmět zkoumání penologie. Základní funkce trestu a jeho cíle v penologickém pojetí.
18. Účel trestání, teorie funkce trestání (retributivní teorie, teorie odstrašení, rehabilitační teorie, eliminační teorie, kompenzační teorie, smíšené teorie).
19. Specifické skupiny odsouzených, zvláštnosti penitenciárního zacházení s nimi (mladiství, matky s dětmi, lidé trpící poruchami osobnosti, vězni s MR, trvale pracovně nezařaditelní vězni, cizinci apod.)
20. Tresty nespojené s odnětím svobody. Možnosti, meze a hlavní problémy jejich ukládání a realizace.

Specializace Sociální práce

Speciální techniky v sociální práci

1. Rodina jako malá sociální skupina, jako systém a jako instituce; funkce rodiny a proměny rodiny v historickém kontextu.
2. Sociální práce s rodinou; oblasti intervencí, konkrétní sociální a jiné služby, vhodné přístupy, techniky a metody.
3. Krizové situace v rodině a krize postmoderní rodiny; možnosti sociální práce.
4. Neúplné rodiny, alternativní rodiny a náhradní rodinná péče v kontextu praxe sociálního pracovníka.
5. Sociální práce, poradenství a terapie (psychoterapie) – specifikace rozdílů. Vysvětlete dopady (průniky) dynamických, kognitivně behaviorálních, humanistických a systemických přístupů do teorie a praxe sociální práce.
6. Metody a techniky práce s klientem v sociální práci (psychologická inspirace) – individuální a skupinové přístupy, vytváření a udržování vztahu, využití skupinové dynamiky. Využití psychoterapeutických technik – možnosti a meze.
7. Aktivizační techniky v sociální práci a jejich využití v praxi (druhy, cílové skupiny, specifikace). Zooterapie, ergoterapie, muzikoterapie, psychomotorická terapie, dramaterapie, arteterapie.
8. Obecné principy a praktická východiska poradenství – poradenské přístupy (druhy); etika v práci poradce. Základní pojmy v poradenství – podmínky a fáze poradenského procesu; poradenský tým; role poradce; specifické poradenské aktivity.
9. Poradenství v sociální práci – definice pojmu v širším a užším smyslu, poradenský proces, poradenský vztah, druhy poradenství dle autority poradce a dle základních větví, poradenství v ČR dle zákona o sociálních službách.
10. Specifické druhy poradenství v sociální práci; poradenství pro pozůstalé, kariérové poradenství, dluhové poradenství.
11. Úloha poradenství v systému péče o jedince se znevýhodněním. Efektivní komunikace a její zásady v poradenství, včetně specifik s jednotlivými cílovými skupinami.
12. Sociální práce s nezaměstnanými – úloha a profil sociálního pracovníka ve službách (ne)zaměstnanosti, postavení rizikových skupin na trhu práce – specifikace práce s jednotlivými skupinami.
13. Poradenství pro nezaměstnané – systém poradenské práce a navazujících intervencí, programy pro tvorbu pracovních míst, pro vzdělávání a pracovní výcvik, specifické projekty, rekvalifikace, společensky odpovědné podniky (social enterprise).
14. Diagnostické metody při práci s nezaměstnanými – pracovní a předpracovní diagnostika, bilanční diagnostika, ergodiagnostika.
15. Organizace významné pro práci s nezaměstnanými a jejich charakteristika – systém státních služeb zaměstnanosti v ČR, nestátní organizace, mezinárodní organizace, porovnání se zahraničními systémy.

16. Speciální pedagogika jako věda – předmět zkoumání, metody a dílčí disciplíny. Koncept kvality života ve speciální pedagogice. Inkluzivní přístup ve speciální pedagogice. Vztah speciální pedagogiky k sociální práci.
17. Rodina s dítětem se speciálními potřebami. Možnosti speciálněpedagogické podpory dítěte a jeho rodiny (raná péče, SPC, PPP apod.). Vliv vrozeného a získaného postižení na osobnost jedince, na rodinu, na okolí. Specifika procesu akceptace.
18. Sociálně-právní ochrana dětí – kompetence jednotlivých institucí v oblasti sociálně právní ochrany a její správa. Výchovná opatření (dle občanského zákoníku a zákona o sociálně právní ochraně dětí). Institut předběžného opatření.
19. Náhradní rodinná výchova – druhy a jejich specifikace. Proces zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Mezinárodně právní ochrana dětí – dokumenty, instituce a postupy.
20. Gerontologie a geriatrie – vymezení základních pojmů, obsah a náplň oboru. Psychologie stárnutí, sociologie stárnutí, demografie stárnutí a stáří. Význam pro sociální práci jako vědu a oblast praxe.
21. Sociální práce se seniory z hlediska různých přístupů – sociálně ekologický přístup, systemický přístup, přístup orientovaný na úkoly. Specifické metody a techniky sociální práce/péče se seniory – reminiscence, validace, krizová intervence, sociální aktivizace apod.
22. Systém zdravotní a sociální péče o seniory v ČR. Zdravé stárnutí, prevence úrazovosti a chorob ve stáří – včetně souvisejících dokumentů. Problematika Alzheimerovy nemoci ve stáří.
23. Příprava na stáří, teorie stárnutí, potřeby seniorů. Postavení seniorů ve společnosti, mýty o stáří. Dokumenty upravující postavení seniorů ve společnosti – komunální, národní a nadnárodní, EU. Komunikace se seniory a s rodinou, specifika komunikace se seniory s demencí.
24. Etické problémy v gerontologii a geriatrii. Problematika týrání a zneužívání seniorů, sebevražednost seniorů, trestná činnost seniorů. Ovdovění, osamocení a izolace, problematika ageismu ve stáří.
25. Specifické otázky umírání a smrti, thanatologie, hospice a hospicová péče, paliativní péče.

Obsahová správnost	
Předkládající katedra	Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Jméno předkladatele	Mgr. Lenka Nádvorníková, Ph.D.

